

FEKETE J. JÓZSEF

Absztrakt haiku-térség

NÉMETH PÉTER MYKOLA: TALÁN.

77+33 MAGYAR HAIKU. BAKSAI JÓZSEF GRAFIKÁIVAL

Napkút Kiadó
Budapest, 2015
75 oldal, 2337 Ft

”

A magyar líra már régen domesztikálta, magához szelídítette a távol-keleti haiku versformát, amiről a költészetben járatanok is általában tudják, hogy 5+7+5 szótagos sorokból álló, rövid, elvont, a természeti látványt metafizikai tartalmakkal párosító költemény. Ez persze nem egészen helytálló állítás, hiszen a haiku valójában nem szótagszámláló vers, hanem inkább időmértékes, ugyanis nem a szótagok száma, hanem azok időtartama, a *mora* adja meg a költemény ritmusát az egy mora értékű rövid, és a két mora értékű hosszú szótagok váltakozása révén. Ráadásul a haiku nem igazán Japánból keveredett magyar nyelvterületre, hanem az amerikai beat-nemzedék költőinek közvetítésével, vagyis Nyugatról, létezik is egy megkülönböztető elnevezés, a „nyugati haiku”, ami az eredeti formai és tartalmi megkötésekhez képest (jókora) engedményeket tesz a verssel szemben. A haiku immár a magyar líra szerves része, a költészeti gyakorlat kisajátította magának a világlíra egyik legtömörebb kötött formájú költői műformáját. A nyugati haiku kevésbé bocsátkozik bele a keleti esztétikába, etikába, világszemléletbe, a keleti embernek az alapkérdések iránti viszonyába, a szakrális és a profán megkülönböztetésének hiányát tükröző világképébe, ami feltétlenül szükséges a japán haiku meditatív formájának megértéséhez. Nincs is minderre szüksége, a magyar – és a nyugati – haiku általában nem az ősforna jelképes beszédmódját, transzcendens tartalmait és tudati megidéző erejét igyekszik követni, hanem inkább hangulati tartalmak közvetítésére, a látvány mimetikus átadására, a gondolati tartalmak direkt kifejtésére, az asszociatív képalkotásra és a kötött forma nyújtotta játéklehetőségekre épít.

Nem meglepő hát, hogy a radikálisan avantgárd Németh Péter Mykola, a beat-nemzedék ellentmondásos megítélésű vezéralakjától, Allen Ginsbergtől választott mottót kötete élére, miszerint: „Csakis az absztrakt haiku képes megteremteni a misztériumot, miközben vaskemény költészetet kala-

pál vissza a sorokba.”

A mottóból Mykola költészete legalább három dologba kapaszkodik, az absztrakcióba, a misztériumba, a költészet minőségébe, és negyediként – a misztériummal találkozással – a kereszténységbe, mindenekelőtt abba, amit Jézus képvisel a hívő ember számára. A költészet például misztikus szintre emelkedik egyik háromsorosában, állítván, hogy ördögűző, a gonosztól megszabadító, megtisztító szerepe van a poézisnek, ráadásul – áttételesen – a vers úgy születik, miként az emberek bűneit magára vállaló, és azoktól megtisztult Jézus isten által újjászületik: „Isten ujjával / űzi el Baál-zebubot, / ha vers születik.” (*ihlet*) A misztérium fogalomkörébe tartozik az is, hogy Mykola szabadon bánik az etimológiával. Egyik ciklusának címéül az *Annihiláció* címet adta, ami alatt zárójelben az „átalakulás” szó áll, ami tartalmi, értelmezési többletet tár az olvasó elé, hiszen az idézett idegen szó magyar jelentése a zárójeltes változathoz képest „megsemmisülést” jelent, vagyis mindössze két szó leírásával olyan értelmezési mezőt nyit meg a költő, ami visszautal a halál és feltámadás („*Visszasejtesítődés*”) misztikus fordulatkörére. Ha már a cikluscímeknél tartunk, az említett mellett találjuk az EF-FETA (Nyílj meg!), IMPRESSZIÓ(K), HAIKUFÜZÉR/EK/, TELEIA (Eltávolodás), „VISSZA-HÁRAMLÁS” és a FRAGMENTUM(OK) ciklusokat.

Gondolom, innét már tapasztalható, hogy Németh Péter Mykola haikui nem pusztán a versritmushoz ragaszkodnak, nem megtalált költői nyelv elemeiként működnek, hanem távolabbi továbbgondoláshoz készítik elő a versolvasót. A költészet, még ha szabályokhoz is kötődik, folyamatosságában képlékeny művészi önkifejezés. Ami egykor poézisnak számított, ma talán nem egyéb, mint irodalomtörténeti bejegyzés, ami ma költészetnek számít, holnap nyersanyag lesz a szövegmegőrzéshez. Az angolok költészetté növesztették, ha láttak egy tártikasziromot, a németek, ha belegendoltak mitológiájukba, a japánok, meg tudtak valami többet, mint amit mi tudni vélünk felőlük. Mykola nem a kerti virágot szaglássza, hanem a lét, az univerzum és a kettőt összefogó meridiánok közt igyekszik eligazodni, és hozzá mer nyúlni a „nagy” témákhoz: élet, halál, szerelem, hit, költészet – de mi egyéb foglalkoztatna költőt a világban? Mondja ugyanő, hogy: „Kozmikus lény a / költő, pelyhes csibéje / a Fiastyúknak.” (*Három*).

Ez a „pelyhes csibe” viszont nagyon sok ismeretet, misztikus és reális tudást cipel magával, és „szeme van” a képekhez. A kép a szerző poétikájának a patetikus kinyilatkoztatásra hajazó versbeszéd mellett központi kategóriája. Ugyanis a kép szövegszerű megjelenítése tartalmi, szellemi és verstani szélsőségek közt mutatkozik meg. A Szőnyi István festményére írt egyik haiku például szinte teljesen közvetlen, realista megjelenítés: „Krumpliföldeken / röggé nemesül, a te / magyar paraszod.” A Macuo Basó nevére írt vers viszont megcsendíti a transzcendencia csengettyűit: „Harang nyelve leng. / A templom szentélyében / a csend tévelyeg.” Ezen túlmenően a *Talán* című kötet Baksai József remek grafikával teljesedik ki. A vizuális hatást növeli, hogy a színes grafikák mellett a tördelőszerkesztő (Szondi Bence) színes oldalakat is betűzött a könyvbe, amelyek szövegek alapjául szolgálnak, önmagukban nem hordoznak önálló jelentést, a versekkel együtt viszont *talán* igen. A realizmus és a transzcendencia nem ütközik Mykola költészetében, hanem egymás mellett létezik, és a költő átjár közöttük. Amennyiben performanszait, vagy performanszba vezető könyvbemutatóit tekintjük, Mykola nem is költőként, hanem inkább táltosként kíván megmutatkozni, aki misztikus tapasztalatairól, vagy inkább megérzéseiről és látomásairól a közérthetőség nyelvén szólal meg, noha ez a kifejezési szándéka olykor túlló a közérthetőség határán és a túlzott patetika,

vagy a közhelyesség kifejezési terepére téved. Mindez viszont beletartozik a képet és a látó-
mást közvetítő, leegyszerűsítő poétikájába.

Különös, hogy az elvont szellemiséget megjelenítő, a metafizikus tartalmakat mégis hát-
térben hagyó, nem igazán misztikus, hanem sokkal inkább a megváltás és föltámadás miszté-
riumára utaló, olvasói kibontakoztatásra szánt műfajú kötet egy konkrét költészeti ciklussal
zárul. Egyfelől ez a FRAGMENTUM(OK) című, (Binder Károly azonos című improvizációs
zongorajátékára) alcímű ciklusban fölvonultatott konkrét költemények, képversek, betűjáté-
kok, kollázsok, montázsok, (agyagtábla)töredékek, a Rákos Sándor Gilgames-fordításaira rá-
játszó fejezet a könyv legizgalmasabb része, másfelől viszont a kötet kis formátuma miatt za-
varóan apró betűs és zsúfolt. A költő korábbi, hasonló jellegű kötetei, a MYSTERIUM CARNA-
LE (2006), az EXPEDIÁL(t) EURÓPA (2008) és a VISSZASEJTÉSÍT (2008) sokkal erőteljeseb-
ben mutatták fel Németh Péter Mykola avantgárd költészetének konkrét eredményeit. Hogy
a mostani Gilgames-ciklus semmivel se kevésbé izgalmas a korábbiaknál, *talán* szemlélteti a
konkrét alkotásokhoz fűzött jegyzet: „Az Arial Narrow félővér betűvel írt textusok vendég-
szövegek és átiratok RÁKOS SÁNDOR (1921–1999) *Gilgames a sivatagban* és *Gilgames fagga-
tása* (részvers) című opusából valók. Versképző érzések, élmények, intuíciók, versképek:
mozaikok, cserepek és homokszemek R. S.: GILGAMES – AGYAGTÁBLÁK ÜZENETE (1974)
című fordításából > továbbá Vácról (1972/73) > Kóspallagról (1974/75) > Váchartányból
(1975) > Budapestről (1975/77) > ismét Vácról (1977/81) > Zebegényből (1983/83) > újra
Vácról (1983/89) > Vámosmikoláról (1989/2009) valók. < 2009. anyák napján a versfolyam
lezárva, édesanyámnak 81. életévében felolvasva. >”

A kötetben termékenyen találkozik a leegyszerűsítés igézeté, átszellemülése a képalkotás-
sal, a látványképzéssel, általuk bomlik ki az absztrakció asszociatív térsége, vagyis a textúra, a
szövet, amiről a hajdani szerzetesek úgy vélték, általa az írnok egybeszóvi saját lelkét Istenével.

